

O LUCERNĂ DE BRONZ UNICAT ÎN ROMÂNIA

Colecția Muzeului de arheologie din Tulcea s-a îmbogățit în primăvara anului 1975 cu o lampă de bronz (nr. inv. 902), descoperită fortuit și care provine din satul Fîntîna Mare, comuna Ciucurova (jud. Tulcea). O periegheză efectuată la locul unde ne-a fost semnalată descoperirea lămpii, în marginea satului lîngă șoseaua Ciucurova-Fîntîna Mare, a relevat urme de zidărie precum și țigle ușor curbate ce se pot încadra cronologic secolelor IV—V.

Lampa este în forma unui cap de negru (fig. 1—2) avînd dimensiunile: lungimea 14,4 cm, înălțimea 5,8 cm. Ciocul de formă cilindrică cu partea superioară puternic incizată iese din gura personajului. Nasul, ochii, urechile sînt redată cu o grijă deosebită; fruntea este înaltă, iar părul se prezintă sub forma unei mase compacte de bucle. În creștetul capului este plasat orificiul de umplere pentru ca în spatele lui să fie așezată frunza de iederă cu funcția de reflector. Ea poartă o inscripție (fig. 3). Toarta în formă de inel se află în spatele motivului vegetal, în timp ce pe mijlocul frunții se află un inel mult mai mic ce servea la suspendarea lămpii de plafonul încăperii, avînd astfel o poziție de echilibru. Baza lucernei lipsește astfel că nu putem ști dacă era plată sau inelară.

Tratarea artistică a piesei denotă un puternic gust realist. Tipul etnic din care s-a inspirat artistul este acela al negrului pur, neurmărindu-se un efect caricatural, pentru acesta din urmă preferîndu-se, de obicei, tipul pigmeului¹.

Este binecunoscut faptul că lămpile de bronz pot avea forme zoomorfe, ca de pildă: păsări, pești, tauri² sau antropomorfe în genul capetelor de zei, sileni, negri ori sclavi³.

Reprezentările în formă de capete de negri de acest tip sînt destul de rare, iar descoperirea de la Fîntîna Mare constituind, deocamdată, un unicat pentru țara noastră.

Ca tip, lucerna dobrogeană se apropie mai mult de piesele genului descoperite în Italia la *Herculaneum* și *Pompei*⁴, precum și cele păstrate la British Museum⁵, categorie care prezintă frunza de iederă în creștetul capului avînd funcția de reflector.

¹ G. Cerulli Irelli, *La Casa „Del colonnato tuscanico” ad Ercolano*, în *Memorie dell'Accademia de Archeologia lettere e belle arti di Napoli*, VII, Napoli, 1976, p. 124.

² D. Iványi, *Die Pannonischen Lampen*, în *DissPann*, seria II, 2, Budapesta, 1935, p. 302.

³ J. Toutain, *Lucerna. Lychnus*, în *DA*, p. 1324.

⁴ G. Cerulli Irelli, *loc. cit.*

⁵ H. B. Walters, *Catalogue of the Greek and Roman Lamps in the British Museum*, Londra, 1914, pl. I/16.

Fig. 1 — Lucerna de la Fântina Mare (vedere frontală).

Exemplele din Pannonia se deosebesc de tipul de mai sus prin faptul că acest motiv vegetal lipsește sau este înlocuit cu o scoică⁶, precum și prin ciocul triumfiular⁷.

Nu știm dacă putem considera că apropierea de tipul italic al piesei noastre ar constitui o indicație a locului de proveniență. Cert este că acest tip de lămpi se datează în secolele I—II⁸.

Contextul arheologic în care s-a descoperit lampa, și anume secolele IV—V, pare a demonstra o folosire îndelungată a obiectului.

⁶ D. Iványi, *op. cit.*, p. 303, nr. 4340, pl. LXIV/6 și 10.

⁷ *Ibidem*, nr. 4341, 4342, pl. LXIV/8 și 9.

⁸ Datarea acestui tip de lămpi s-a făcut după exemplele descoperite la *Herculaneum* și *Pompeii*.

Fig. 2 — Lucerna de la Fântina Mare (vedere din profil).

De asemenea, s-a semnalat cu acest prilej și o așezare romană târzie, lângă satul Fântina Mare, situată la numai 10 km de marele centru urban antic de la *Ibida*.

*

Inscripția de pe „oglinda” lămpii, dispusă în patru rînduri inegale datorită cadrului pe care a trebuit să le respecte, este destul de neregulat gravată și chiar distonează cu execuția generală a piesei. Dealtfel, însăși prezența inscripției în acest loc de pe lucernă este un caz aparte față de alte lămpi de tip asemănător,

cum ar fi cel de la *Herculanum* citat mai înainte. Înălțimea literelor variază între circa 5 și 7 mm; numai *O* final are circa 4 mm și, chiar mai mic fiind, trece puțin peste „rama” oglinzii. Luate în detaliu, formele literelor, cu capetele hastelor marcate aproape de fiecare dată cu câte o liniuță orizontală, se mai remarcă prin următoarele caracteristici: *A* cu hasta orizontală dreaptă și neînclinată; *E* unghiular; ξ din cinci haste, ca în scrierea minusculă; Γ unghiular; *M* apropiat de forma pe care o ia în inscripții, de obicei, începând după jumătatea secolului al II-lea e.n., dar cu hastele laterale aproape drepte. Toate aceste particularități epigrafice permit datarea inscripției, conform cunoștințelor de pînă acum privind evoluția scrierii grecești din epoca romană, în a doua jumătate a secolului al II-lea e.n. Pentru această perioadă, trebuie să observăm concordanța caracterelor epigrafice de pe opaițul de bronz din Muzeul de la Tulcea cu acelea din tabelul cronologic pentru unele inscripții de la Histria, dateate în perioada amintită (în cazul nostru, inscripțiile nr. 11, 13 și 7)⁹.

Iată inscripția în interpretarea noastră:

A/ΔEΞ/AN (ΔPOT) [M/Υ(P)NAIO (Υ).

în traducere, „al lui Alexandros din Smyrna”.

Este greu de dedus dacă în intenția autorului acestei mici inscripții a fost să treacă numele la nominativ sau la genitiv; am ales ca mai plauzibil al doilea

Fig. 3 — Inscripția lucernei de la Fintina Mare.

⁹ A. Ștefan, *SCI*, 13, 1971, p. IV.

caz, pentru că, de obicei, astfel apar numele pe obiecte de asemenea natură. În privința completărilor, nu vedem pentru moment ca posibilă o altă interpretare decât cea de mai sus, chiar dacă pare cel puțin ciudată prescurtarea numelui *Alexandros*, pe care, urmărind o serie întreagă de inscripții (mai ales de pe teritoriul României și Bulgariei), nu am întâlnit-o, dar care se justifică în cazul nostru prin lipsa de spațiu într-un asemenea cadru. În sfârșit, lipsa lui *P* din al doilea cuvânt poate fi socotită o omitere întâmplătoare.

Pentru a rezuma, reamintim datarea inscripției de pe lampă în a doua jumătate a secolului al II-lea e.n., menționând că este posibil ca ea să fie ulterioară fabricării lucernei; deci, nu considerăm obligatorie datarea prin inscripție a piesei, încadrabilă, cum s-a văzut, mai timpuriu. Adăugăm în plus că este destul de probabil gravarea inscripției chiar în această zonă a Moesiei Inferioare, unde prezența grecilor din bazinul egeean era, oricum, un fapt destul de obișnuit în cursul secolului al II-lea e.n. sau mai târziu.

ANDREI OPAIȚ — ALEXANDRU BARNEA

EINE UNIKAT-BRONZELAMPE IN RUMÄNIEN

(Zusammenfassung)

Die Verfasser stellen eine Bronzelampe dar, die in Fintina Mare in der Gemeinde Ciucurova (Tschükurowa) — im Kreis Tultscha entdeckt wurde; diese Bronzelampe stellt einen Negerkopf dar.

Dieses Stück gehört zum Museum für Archäologie Tultscha (Inventarnummer 902).

Unikat für Rumänien, ist dieses Exemplar eine Lampe die aus *Pompeii* und *Herculaneum* stammen ähnlich. Die Stücke datieren aus dem 1. oder 2. Jahrhundert.

Auf dem Rückstrahler wird folgende Inschrift eingraviert:

A/ΔΕΞ/ΑΝ (ΑΡΟΥ) [M/Y(P)NAIO (Y).

Obwohl die Lampe zufällig entdeckt wurde, gehören die anderen archäologischen Funde, dem 4. oder 5. Jahrhundert an.